

определенные установки и стереотипы относительно возрастного этапа в жизни людей, который в психологии носит название периода старости и поздней зрелости. Старые люди – это не однородная группа. Их можно разделить на несколько подгрупп: в зависимости от возраста; от активности, когда человек продолжает работать, или вышел на пенсию; от межличностных отношений с окружающими; от семейного социального статуса. Проблемы, связанные с возрастом, являются общими для всех групп. Поэтому необходимо формировать у людей психологическую готовность к выходу на пенсию.

Ключевые слова: старение, поздняя зрелость, социальная установка, эйджизм, психосоциальное развитие, смена социального статуса, пенсионная зрелость.

Lyubov Navtushchak. Psychological features development of old people. In the society there are some prejudice and stereotypes about the period of human's life, which in psychology is called the old age. Old people are not an ordinary group. There are some subgroups, which depend on age; on activity when the people continue their professional work or retire; on interpersonal attitudes and on family social position. The problems are common for all groups. That's why it is necessary to form in everyone psychological readiness to pension.

Key words: old age, late maturity, social prejudice, ageism, psychosocial development, social position changes, readiness to pension.

ІСТОРІЯ

УДК 94 /477.83/86/

С 91

Олексій СУХИЙ

МИТРОПОЛИТ АНДРЕЙ ШЕПТИЦЬКИЙ: РОСІЙСЬКИЙ НАПРЯМОК ДІЯЛЬНОСТІ

У статті висвітлюються зв'язки митрополита Андрія Шептицького з церковними католицькими діячами, які працювали на території Російської імперії. Показано заходи митрополита для здійснення нереселенських акцій населення західноукраїнських земель, яке терпіло від малоземелья на білоруській та російській території. З'ясовано відношення російських елассей до особи А.Шептицького та його діяльності в межах імперії.

Ключові слова: митрополит А.Шептицький, католицька церква, духовенство, Росія, нереселення, продаж землі.

Вагомий авторитет митрополита А.Шептицького у політичних, громадських і наукових колах Галичини і всієї Австро-Угорщини на рубежі XIX–XX ст. був зумовлений перш за все тим, що найвищий пост у греко-католицькій церкві займав неординарна особистість, яка послідувала у собі християнську чесність і відданість церкві, колосальну наукову ерудицію, відданість українській пастві, що переросла у турботу про ущемлене українське громадянство. Усе це відлилось в те, що Андрій Шептицький став не лише церковним діячем, а й видатним українським культурним і громадсько-політичним лідером [3, 24].

А.Шептицький мав вплив на вищі кола австрійських і польських чиновників, його належним чином відзначали в Апостольській Столиці. У позаслужбових відносинах у середовищі австрійських урядовців і аристократії він користувався авторитетом, оточення зважало на його графський титул і знатне походження.

Водночас в Апостольській Столиці митрополита трактували як активного розбудовувача католицької церкви на Схід і він був наділений папою особливими повноваженнями для проведення такої діяльності.

Проблема зв'язків А.Шептицького з російськими католиками не вивчалася в українській історіографії, лише окремі аспекти її піднімав о.Іриней Назарко [2].

Мета цієї статті полягає у тому, щоб висвітлити східний напрямок діяльності митрополита А.Шептицького, його заходи щодо підтримки католицької традиції у національних середовищах, які перебували під тиском російського царату – українців і білорусів, а також і самих росіян; з'ясувати зміст планованого митрополитом переселення українців у межі Російської імперії.

Вже в станіславський період А.Шептицький виступає як активний розбудовувач греко-католицької церкви в Галичині і за її межами, чим привернув увагу до своєї особи як представників духовенства інших християнських напрямків, так і зарубіжних політичних кіл. Він провів візитації до нечисленних греко-католицьких парафій на Буковині, а також нав'язав контакти з православними Буковини. У Чернівцях А.Шептицький особисто познайомився з православним митрополитом Чутерковичем і мав, навіть, проповіді до православних [2, 232].

Новий період діяльності А.Шептицького пов'язаний із його вступом на митрополитий престол 17 грудня 1900 р. У цей час митрополит Андрей ще більше нав'язав контакти з деякими православними єпископами та науковцями у підросійській Україні. На особисті запрошення митрополита деякі з них відвідували Львів [2, 232].

Зв'язки митрополита Андрея з Росією поживались після російської революції 1905 – 1907 рр., коли в імперії відбулися певні демократичні зміни. Екуменічна та унійна діяльність митрополита А.Шептицького в Росії завершилась утворенням Російської католицької церкви, яка знаходилась під його патронагом. Папа Пій Х трактував митрополита як заступника інтересів унійної церкви серед білорусів, росіян та українців у Російській імперії. Для проведення унійної роботи на Сході Рим надавав А.Шептицькому великі права.

У 1907 р. А.Шептицький побував у Росії, де нав'язав контакти з московськими католиками. Це була вже друга поїздка А.Шептицького до Росії. Вперше Російську державу він відвідав у 1887 р. ще будучи студентом. Під час цієї подорожі він познайомився у Києві з істориком В.Антоновичем, а в Москві з російським філософом В.Соловйовим. Подорож до Росії 1907 року А.Шептицький провів під чужим прізвищем [2, 232]. Він зокрема зустрівся із Смоленським архієпископом Петром, який був прихильно налаштований до з'єднання церков. Через А.Шептицького архієпископ Петро налагодив стосунки з Апостольським Престолом.

Аналогічні зустрічі митрополита відбулися з російським православним єпископом Трифоном, а також з православним священником Олексієм Зерчаніновим. О.Зерчанінов таємно визнавав католицьку віру ще у 1896 р., а митрополит Андрей іменував його генеральним вікарієм для Кам'янець-Подільської єпархії.

Під час поїздки 1907 р. до Росії А.Шептицький зустрівся також із єпископом російських "старовірів" І.Узовим. Останній неодноразово заявляв про готовність визнати зверхність папи римського. В час цієї поїздки А.Шептицький нав'язав взаємини із білоруськими церковними діячами, церква яких коліссь управлялась киявськими митрополитами.

А.Шептицький провів велику роботу, готуючи майбутні кадри священників для білоруських земель і Литви. Він скеровував білоруських студентів на навчання до Львова, Риму, Інсбрука, морально і фінансово підтримував білоруські видавництва, допомагав білоруським емігрантам. У Вільносі

митрополит Андрей призначив першим греко-католицьким парохом о. Івана Волянського [2, 232 – 233]. Відомо, що А.Шептицький доручив одному із своїх галицьких співробітників Лотоцькому, навіязати відносини з колишніми білоруськими унітатами з метою схилити їх до повернення на шлях унії.

На початку XX ст. митрополит Андрей Шептицький активно розглядає питання про можливість купівлі землі у Росії, з тим, щоби на цих землях поселити галичан, які масово виїжджали в Америку у зв'язку з галицьким малоземеллям.

Йшлося перш за все про білоруські землі. В час поїздки до Росії 1907 р. А.Шептицький у Відльнхосі познайомився з невеликим гуртком діячів білоруського відродження, яких очолював Іван Лушкевич. З ним А.Шептицький поїхав у Мінськ, щоби вивчити настрої громадянства.

У митрополита Андрея викріпає план придбати у Росії великі земельні площі з тим, щоби поселити на них вірних греко-католицької церкви як емігрантів з Галичини, так і місцевих білорусів і росіян.

Разом з Іваном Лушкевичем А.Шептицький відвідав у 1907 р. сільськогосподарську виставку у Луцьку [2, 232 – 233], щоби вивчити новітні господаарські технології, які планувалось впроваджувати на придбаних у Росії землях.

Ініціатором надання землі галичанам у Росії виступав варшавський граф Красіцький. Він посилав листи у російське консульство у Львові та у вищі дипломатичні представництва Росії з проською задовольнити прохання митрополита Шептицького на придбання ним особисто землі в межах Російської імперії, яку повинні були частинами викуповувати галичани [1, 1 – 16].

Переселенську акцію митрополит Андрей планував розпочати із заснування земельного банку, який повинен був нацелювати поміщицькі маєтки (мова йшла про Могильовські та інші білоруські землі – О.С.) і створити фінансові умови для початку ведення господаарства переселенців. Зрозуміло, що А.Шептицький переслідував у цьому проекті церковні інтереси,

бо переселенці поширювали б на нових територіях ідеї унії. Однак створити земельний банк не вдалось, оскільки проти висловився особисто російський прем'єр-міністр П.Століпін. На думку А.Лушкевича, польські кола у Росії переконували П.А.Століпіна у недоцільності відкриття такого банку й інформували його про цей проект ще на початковій стадії його обговорення [1, 45 – 48].

Російські дипломатичні кола у 1909 р. розпочали листування з державними урядниками з приводу того, чи варто дозволити Шептицькому купити землі у Росії [1, 10].

У доповідній записці граф Красіцький зазначив: “Еміграційних рух “русских” галичан внаслідок густоти населення в Галичині – все збільшується, нині-ж, у зв'язку з економічною кризою в Америці і антислов'янськими гоніннями в Німеччині – еміраційних рух “русских” галичан бореться з перепонами, ліквідувати які може тільки споріднена Росія, надавши у себе “русским” галичанам гостинність.

В тих численних місцевостях Росії, які нині пустують, або приносять незначний дохід – завдяки убогості населення, або просто нехтуванню, а одночасно не відповідаючим цілям землевпорядної комісії – “русский” галичанин буде благоденствувати, так як він зник до піщаних, або скалистих, неблагодарних відротів Карпат, на яких корінний “русский” селянин голодував-би, – лише б місцевості, надавані галичанам в Росії, були подібні до Галичини своїми кліматичними і життєвими умовами” [1, 2].

Граф Красіцький переконував, що галичани принесуть в Росію нову аграрну культуру: “Нерідко галичанин має ділянку в десятину і таке малесеньке господаарство тим не менше прогледує цілу сім'ю, завдяки відмінному обробітку.

Це явище краще вельою відкидає існуючу думку про, нібито, обмаль землі у корінних “русских” селян, так як не кілкість землі, а якість обробітку обумовлює процвітання землевласника.

Галичани, переселившись в Америку, шорічно присилають мільйони збережень, які нарівні з літніми заробітками вихідців в Німеччину, перетворюються переважно на придбання землі. Але,

у зв'язку з густотою населення, ціна зросла за останні роки до 1000 руб. за десятину.

При такій ціні ренти із затраченого капіталу на придбання землі може лише забезпечити найінтенсивніша система господарства і найкращий механічний обробіток" [1, 2 – 3].

Граф Красіцький переконав російські власті у необхідності такого переселення галичан у межі Російської імперії, так як, вони відзначаються працьовитістю, бережливістю, тверезістю. В особі галичан російські селяни отримали б добрих селянських аграрних інструкторів і сільських ремісників. Переселення, на його думку, могло б спричинитися до запозичення росіянами через галичан кращої європейської агрокультури, появи ремесла на селі [1, 2 – 3].

Звертав увагу Красіцький і на політичний бік справи переселенської акції, який полягав у тому, що, переселяючись в Америку чи Німеччину галичани під впливом більш сильних англосаксонської чи німецької етнічних груп, мало по малу втрачали свою народність. Таким чином вони ставали втраченими для слов'янського світу [1, 2 – 3].

У доповідній записці в МЗС Російської імперії граф Красіцький детально описав усю програму дій, яку планує реалізувати митрополит Шенгіцький на придбаних у Росії територіях. В документі зазначалось: "... галицький митрополит бажав би придбати в Росії великі, запущені маєтки, залишки від вирублених лісів, з сінокосами, що вимагають осушення..., а потім, провівши за свій рахунок необхідні, мейоративні роботи, як то: окультурнені дороги, осушувальні канали, необхідні грєблі, визначивши зі своїми спеціалістами найзручніші місця для майбутніх господарств, передбачаючи наперед місце для школи, сільського шпиталю і кладовища, словом, організувавши на придбаних пустках селянські господарства в строго культурному, сучасному, економічному змісті, – тільки тоді завадати переселенцям, навіть із наперед підготовленими зрубами для жител, навіть із запасним фондом лісу для побудов у випадку пожежі – на умовах амортизаційної виплати" [1, 2 – 3].

Ймовірно документ, поданий графом Красіцьким, у вище

російське дипломатичне відомство, погоджувався попередньо ним з митрополитом А. Шенгіцьким, бо у тексті вказувалось: "у зв'язку з тим, що західні губернії: Смоленська, Могильовська, Мінська і Вітебська є порівняно найменш заселеними і найбільш дешевими землями, а що стосується клімату, найбільше нагадують багатий волою Прикарпатський край – митрополит просить дарувати дозволи на наступні пункти:

1. Представити Галицькому Митрополиту право купівлі земель в Смоленській, Могильовській, Мінській і Вітебській губерніях, порівняно найменше заселених, на його, Митрополита, ім'я, з зобов'язанням розподіляти ці землі, наприклад в шестирічний термін з дня кожної окремої купівлі, як вихідцям греко-католицького і православного віросповідання, так і місцевими селянами, що мають право купівлі, оскільки вони будуть потребувати землі.

2. Звільнити ділянки, що належать розподілу між вихідцями, від обов'язкових постанов лісоохоронного комітету, надавши вихідцям такі-ж права, якими користуються місцеві селяни, що купують лісові угіддя.

Якщо-би землі купувались в місцевостях, що виванані бідними дієсами, то Митрополит зобов'язується залишати 10% із куплених лісів у запашений, лісовий фонд.

3. У випадку задоволення просьби Митрополита, надати руським галичанам, що переселились в Росію, право користуватися пільговим, переселенським тарифом на російських державних залізницях.

4. Якщо буде можливим змінити 830 ст. IX ч. Збір. Зак. то відношення до руських вихідців з Галичини, надавши їм, з метою зміцнення права власності на ділянки можливість приймати російське підданство в скороченому порядку, шляхом присяги місцевим властям і приписки до ближніх волостей.

Вищевказані губернії вибрані Митрополитом в силу дешевизни землі і малочисельності населення, так як це підтверджує офіційна статистика" [1, 2 – 3]. (Листа було укладено графом Красіцьким 4 вересня 1908 р.).

В обговорення проблеми про надання митрополиту

А.Шептицькому права на придбання землі у Росії і проведення переселенської акції активно втрутились російський консул у Львові В.Олфер'єв. Висновок російського дипломата фактично зводився до того, що діяльність митрополита Андрея суперечить російським інтересам і недоцільно пригукатись до просьб графа Красицького.

У відповідній записці в російське посольство у Відні В.Олфер'єв писав: "Щоби справжнім чином оцінити діяльність греко-уніатського митрополита Андрея Шептицького необхідно прийняти до уваги дві обставини. По-перше, гр. Андрей Шептицький польський шляхтич, походить із колись "русского", але вже з давніх часів ополченого роду; його мати, уроджена графиня Фредро, дочка відомого польського письменника, виховала його в чисто польському патріотичному дусі. По-друге, митрополит Андрей вихованець отців езуїтів, під керівництвом котрих протікало все його монашеське життя" [I, 2-3].

Далі у "Записці" Олфер'єв зазначає, що на початку своєї діяльності митрополит Андрей дуже прихильно відносився до греко-уніатського духовенства, яке в ті часи було виключно "руським" (мається на увазі "русофільським" чи "москвофільським". - О.С.). Однак, в сучасних умовах, зазначав В.Олфер'єв, хоча на словах митрополит продовжує дотримуватися своєї попередньої тактики, на справді його відношення до східного обряду і взагалі до всього "русского" в Галичині різко змінилися [I, 11-14].

Діяльність митрополита Шептицького привела, на думку В.Олфер'єва, до того, що ряди "русского" духовенства помітно рідіють, поступачоючись українцям і найбільшчим часом слід чекати здійснення мрії митрополита - створення клерикальної партії, яка має за мету знищити в Галичині все "русское" взагалі і грецький обряд особливо [I, 11-14].

Окремо зупинився російський дипломат на зовнішній діяльності митрополита Шептицького. Граф Шептицький немало працює над поширенням унії за межами Галичини, особливо у Боснії і Герцоговині. В.Олфер'єв повідомляє і про

відношення А.Шептицького до російської мови. Він наводять такий приклад, що, не дивлячись на те, що запрошення на Велиградський з'їзд, до якого мав пряме відношення А.Шептицький, були надруковані російською літературною мовою і крім того було заявлено, що обговорення проводимуть лише російською і латинською мовами, в той же час в Галичині російська мова переслідується.

Подавши таку детальну інформацію про діяльність митрополита А.Шептицького, російський дипломат В.Олфер'єв робить висновок, що довіряти "гуманним спонуканням митрополита Андрея обнародити "галицько-русское" селянство, було би більше ніж небережно". На думку В.Олфер'єва, наміри графа Шептицького закупити земельні ділянки в Мінській, Смоленській, Могильовській і Вітебській губерніях, де багато поміщиків поляків, це не що інше, як хитро задуманий план, що має за мету утворити, майже в центрі Імперії, свого роду колонію "русских" і польських уніатів, яка могла би служити базою Василянам для пропаганди унії і українцям для сепаратистської агітації [I, 11-14].

Разом з тим В.Олфер'єв зазначає, що "...переселенське питання в Галицькій Русі [...] нагріло і піти назустріч [йому. - О.С.] імператорському уряду було би навіть необхідно, але якимось іншим шляхом, а зовсім не через посередність ворогів Росії і православ'я, якравим представником яких є саме граф Андрей Шептицький митрополит Галицький" [I, 11-14].

Російський дипломат В.Олфер'єв заявив і про зв'язок графа Красицького з митрополитом Андреем. Граф декілька років тому приймав митрополита А. Шептицького у Варшаві, а значить він має особисту зацікавленість у реалізації земельного проекту [I, 11-14].

Справа про можливість придбання землі у Росії графом Шептицьким вирішувалась у найвищих ешелонах російської влади. Прем'єр-міністр П.А.Століпін у листі від 16 лютого 1909 р. до міністра закордонних справ О.П.Ізвольського писав: "Поданою при цьому копію доповідної записки Красицького по питанню про надання митрополиту галицькому права придбання

В деяких місцевостях Росії земельних ділянок для перепродажу таких бажачим переселитися в її межі галичанам, маю честь... не відмовити в повідомленні мені Вашого з цього приводу заключення з точки зору міжнародних відносин наших з Австрією і оцінки означеного населення Галичини в розумінні бажаності притягнення його в Росію" [1, 1].

Отже, згодом, російські офіційні органи починають зволікати із прийняттям рішення щодо продажу земельних ділянок.

В самій Галичині чутки про можливість отримати землю в межах Російської імперії і що що акцію підтримує А.Шептицький набували громадського резонансу [11, 18]. Галицькі селяни, які терпіли від малоземелля з надією дивилися на заходи, які приймались митрополитом. Дійшло навіть до поліції у Львові, щоби встановити нагляд за селянськими рухами, бо в селгах шириться дух за купівлю земель в Росії і є відомості, що ці землі будуть продаватися у Київській губернії.

Непокоїла російські власті і діяльність митрополита А.Шептицького щодо російських старообрядців, які, тікаючи від утисків офіційного православного керівництва, опинилися на Буковині.

У донесенні від 8 червня 1909 р. російський дипломатичний представник в Австро-Угорщині Д.С.Сазонов писав, що подав директору департаменту духовних справ закордонних віросповідань наступну інформацію: "...Я повідомив гофмейстеру Харузіну відомості, що є в мене по питанню про відносини, що зав'язались, за деякими даними "русских" газет, між Св.Престолом і "русскими" старообрядцями, які прийняли австрійське священство..."

Як мені вдалось вяснити, архієпископ Шептицький при допомозі довіреної особи, звернувся недавно до перебуваючих на Буковині старообрядців з пропозицією про вислання Римом австрійської ієрархії замість установалення духовної унії між старообрядцями і Св.Престолом" [1, 1].

Російські власті трактували пастирську і політичну діяльність А.Шептицького як особливо небезпечну для імперії.

Недивно, що тільки вступивши до Львова у вересня 1914 р. російські окупаційні сили заарештували Митрополита [12, 6]. За розпорядженням головнокомандувача Південно-Західного фронту його було вислано під нагляд поліції в м. Нижній Новгород. Таким чином російські власті не тільки створювали перешкоди діяльності А.Шептицького в середовищі прокатолицьки налаштованого населення імперії, а й намагались його фізично усунути.

1. Архів зовнішньої політики Російської імперії (Російська Федерация, м. Москва), ф. 151, оп. 482, спр. 3420.

11. Державний архів Російської Федерації (Російська Федерация, м. Москва), ф. ДП-ОО, оп. 1914, спр. 131.

111. Державний архів Львівської області, ф. 350, оп. 1, спр. 3120.

1. Лижкевич А. Міграції Шептицькі і беларускі рух // Богословія. - 1926. - Т. IV. - С. 45 - 48.

2. Назарко І. Київські і Галицькі митрополити. Біографічні нариси (1590 - 1960). - Торонто: Вид-во отців Василіянів, 1962. - 312 с.

3. Красівський О. За Українську державу і церкву. - Львів: ЛПН, 1995. - 218 с.

Алексей Сухий. Митрополит Андрей Шептицкий: российское направление деятельности. В статье освещаются связи митрополита Андрея Шептицкого с церковными католическими деятелями, которые работали на территории Российской империи. Показаны мероприятия митрополита для осуществления переселенческих акций населения западноукраинских земель, которое страдало от малоземелья, на белорусские и российские территории. Определено отношение российских властей к личности А. Шептицкого и его деятельности в пределах империи.

Ключевые слова: митрополит А. Шептицкий, католическая церковь, духовенство, Россия, переселение, продажа земли.

Olexii Sukhyy. Bishop Andrii Sheptytskyi: Russian direction of his activity. In the article are illuminated the connections between bishop Andrii Sheptytskyi and the Catholic church figures who worked on the territory of the Russian empire. There are shown bishop's measures for

resettlement realization actions of the West Ukrainian population, which suffered from ground shortage on the Byelorussian and Russian territories. The Russian authorities attitude to the person of Andrii Sheptytskyi and his activity within the limits of the Empire is given.

Key words: bishop Andrii Sheptytskyi, Catholic church, clergy, Russia, resettlement, ground sale.

УДК 94 : 329.4 (477.83/.86) "1908/1914"
У 83

УЛІНА УСЬКА

ПОЛІТИЧНЕ РОЗМЕЖУВАННЯ В РУСОФІЛЬСЬКОМУ РУСІ ГАЛИЧИНИ У 1908 – 1914 РР.

У статті висвітлено причини ідеологічних і тактичних суперечок між радикальними та поміркованими русофілами в Галичині. Звертається увага на спроби реорганізації "Русско-народной партии" (РНП), утворення "старокурських" та "новокурських" окремих організаційних структур, з'ясування політичні наслідки розколу русофільського руху.

Ключові слова: русофільський рух, політичні партії, Галичина.

Русофільський рух як ідейно-політична течія в українському національному русі, що була орієнтована на культурну єдність всеруського православного простору, під впливом гострої конфронтації з народолюбчим табором на початку ХХ століття оформилася в "Русско-народную партию" (РНП). РНП згуртувала одночасно довкола себе поміркованих (старорусинів) та радикалів, які відкрито виступали проти "рутенщини", старорусинства, доводили правомірність існування російської національної ідентичності в середовищі галицьких українців. Проте така політична терпимість "старокурських" та "новокурських" проіснувала не довго, а саме до моменту спонукання австрійським урядом русофілів публічно задекларувати свої політичні погляди з огляду на напруження відносин з Російською імперією. Через підтримку проросійської політичної орієнтації радикальні русофіли опинилися поза законом, у той час як "старокурські", підтвердивши традиційну австрофільську орієнтацію, лояльно трактувалися державою.

© Уська Уліна, 2003